

MARCIN CZARNACKI

BRAZYLIA JAKO PRZYKŁAD MOCARSTWA REGIONALNEGO

Współczesny świat, mimo zaawansowanych procesów globalizacyjnych, jest podzielony licznymi strefami wpływów największych gospodarek regionalnych, czyli państw odgrywających rolę mocarstw regionalnych. Za takie mocarstwo uważana jest Brazylia.

Ten największy kraj Ameryki Południowej, zamieszkiwany przez ponad 180 mln obywateli, jest pierwszym na świecie pod względem ilości producentem kawy, soku pomarańczowego oraz trzciny cukrowej, drugim na świecie producentem kakao oraz czwartym producentem tytoniu i bydła. Według danych Światowej Organizacji Handlu¹ (World Trade Organization – WTO) w 2003 r. znajdował się on w trzeciej dziesiątce największych importerów i eksporterów na świecie. W tym samym okresie Brazylia znalazła się na dziewiątym miejscu pod względem wypracowanego PKB. Bez wątpienia potencjał Brazylii „ciąży nad strefą integracji w Ameryce Łacińskiej”².

Współczesnym procesom globalizacji towarzyszy intensyfikacja procesów regionalizacji³. Według danych przedstawionych przez ONZ aktualnie funkcjonuje 215 regionalnych i dwustronnych porozumień handlowych⁴. Szacuje się, że w roku 2007 takich porozumień będzie ok. 300.

Mgr MARCIN CZARNACKI – asystent Katedry Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych w Instytucie Ekonomii KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin.

¹ *WTO International Trade Statistics 2004*, WTO 2004, s. 19.

² M. D o b r o c z y ń s k i, *Międzynarodowa polityka gospodarcza*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa 2000, s. 147.

³ Szerzej na ten temat w: A. G w i a z d a, *Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000.

⁴ *World Economic Situation and Prospects 2004*, UN 2004, s. 26.

Charakterystyczną cechą obecnych procesów regionalizacji jest – oprócz zacieśniania współpracy gospodarczej – rozszerzanie jej na obszary polityczne i społeczne. „Obecnie podstawowymi cechami wielu ugrupowań regionalnych jest także zapewnienie bezpieczeństwa krajów członkowskich oraz przeciwdziałanie wspólnymi siłami niektórym negatywnym skutkom globalizacji życia gospodarczego”⁵.

Wśród najważniejszych ugrupowań regionalnych⁶ WTO wymienia Wspólny Rynek Południa⁷, którego jednym z założycieli była Brazylia. MERCOSUR wspólnie z innymi regionalnymi ugrupowaniami handlowymi funkcjonującymi w Ameryce Północnej i Łacińskiej, takimi jak: Grupa Andyjska, Wspólny Rynek Krajów Ameryki Środkowej, Wspólnota Karaibów oraz Północnoamerykańskie Porozumienie o Wolnym Handlu, zamierzają utworzyć Strefę Wolnego Handlu Ameryk (Free Trade Area of the Americas – FTAA). Jest to największe tego typu przedsięwzięcie, mające na celu połączenie w jednym ugrupowaniu tak zróżnicowanych gospodarek – państw rozwijających się i rozwiniętych. Powoduje ono powstawanie wielu komplikacji na tle politycznym, społecznym i gospodarczym. Ubogie kraje Ameryki Łacińskiej czują się zagrożone potęgą gospodarczą Stanów Zjednoczonych Ameryki i próbują wypracować wspólną strategię działania w trakcie negocjacji dotyczących utworzenia FTAA. Tym samym potrzebują jednolitej reprezentacji. Do roli takiego reprezentanta pretenduje Brazylia.

Zasadne zatem wydaje się przeanalizowanie pojęcia mocarstwa oraz podjęcie próby odpowiedzi na pytanie, czy Brazylia rzeczywiście jest mocarstwem regionalnym.

Stosunki międzynarodowe kładą nacisk na „[...] współzależności i interakcje – pozytywne i negatywne – zachodzące między głównymi uczestnikami czy podmiotami życia międzynarodowego. Najważniejszymi z nich są państwa, które w świetle prawa międzynarodowego są – i tylko one – pierwotnymi, pełnymi i suwerennymi podmiotami prawa międzynarodowego, (zara-

---

⁵ G w i a z d a, dz. cyt., s. 78.

⁶ Do najważniejszych ugrupowań regionalnych WTO zalicza Unię Europejską (UE), Północnoamerykańskie Porozumienie o Wolnym Handlu (NAFTA), Grupę Andyjską (AG), Wspólny Rynek Południa (MERCOSUR), Strefę Wolnego Handlu Państw ASEAN (AFTA) oraz Środkowoeuropejską Strefę Wolnego Handlu (CEFTA).

⁷ Wspólny Rynek Południa (Mercado Común del Cono Sur – MERCOSUR) został powołany porozumieniem podpisanym w Asunción, stolicy Paragwaju, 26 marca 1991 r. przez Argentynę, Brazylię, Paragwaj i Urugwaj. Krajami stowarzyszonymi są Boliwia i Chile.

zem) niezmiennie podstawowymi składnikami życia międzynarodowego pomimo rosnącej roli niepaństwowych aktorów sceny międzynarodowej”⁸.

W literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji państwa. Wszystkie jednak próby definiowania tego pojęcia zawierają trzy podstawowe składniki. O państwie mówi się, gdy:

- 1) istnieje określona ludność, która
- 2) zamieszkuje określony obszar, który jest
- 3) poddany własnej, suwerennej władzy⁹.

Najważniejszym atrybutem państwa jest suwerenność. Pojęcie suwerenności ewoluowało wraz z biegiem historii¹⁰. Procesy polityczno-gospodarcze, zachodzące po II wojnie światowej – przede wszystkim międzynarodowa integracja gospodarcza oraz pod koniec XX w. globalizacja – spowodowały, iż współcześnie pojęcie suwerenności w klasycznym tego słowa znaczeniu rozmywa się. Jak pisze E. Carr:

[...] suwerenność nie była nigdy niczym innym więcej niż wygodną etykietą, kiedy zaś zaczęto czynić rozróżnienie między suwerennością polityczną, prawną i gospodarczą, względnie wewnętrzną i zewnętrzną, stało się jasne, że owa etykieta przestała pełnić funkcję wyznacznika jednej kategorii zjawisk [...]. Koncepcja suwerenności wydaje się w przyszłości być jeszcze bardziej nieokreślona niż współcześnie¹¹.

---

⁸ J. S t e f a n o w i c z, *Anatomia polityki międzynarodowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001, s. 15.

⁹ Tamże, s. 40.

¹⁰ Pierwotnie przez „suwerenność” rozumiano niezależność wewnętrzną. J. Bodin suwerenność definiował jako synonim absolutnej i wieczystej władzy w państwie. H. Grotius twierdził, że monarcha sprawuje władzę z woli narodu, który może, lecz nie musi, mu jej przekazać. Niemiecki myśliciel S. Pufendorf zwrócił uwagę, że suwerenność nie oznacza mocy absolutnej i dlatego może być konstytucyjnie ograniczona. Przełom XIX i XX w. przyniósł zmianę w podejściu do kwestii suwerenności. Od tej pory głosi się prymat prawa nad suwerennością oraz nadrzędność prawa międzynarodowego nad prawem wewnętrznym.

W związku z trudnościami w jednoznacznym zdefiniowaniu suwerenności, łatwiej jest wskazać, czym ona nie jest. A zatem suwerenność nie jest: 1) wolnością od przymusu prawnego, 2) wolnością od stosowania się do regulacji prawa międzynarodowego, które tradycyjnie pozostawiane były w gestii poszczególnych państw, 3) równością praw i obowiązków w ramach prawa międzynarodowego oraz 4) rzeczywistą niezawisłością w sprawach politycznych, wojskowych, gospodarczych i technologicznych. Por. S t e f a n o w i c z, dz. cyt., s. 65-71.

¹¹ S t e f a n o w i c z, dz. cyt., s. 70; por. E. C a r r, *The Twenty Year Crisis 1919-1939*, London 1978, s. 230-231.

Obecnie w prawie międzynarodowym obowiązuje pojęcie „suwerennej równości”, wprowadzone przez Deklarację Narodów Zjednoczonych z 24 października 1978 r.¹²

Z pojęciem „suwerenności” zawsze łączone było pojęcie „potęgi”. „Potęga plasuje się między wpływem i siłą. Oznaczają one różne sposoby osiągania zamierzonych celów”¹³. Oczywiście potęgę należy rozumieć w sposób dynamiczny.

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele kryteriów, które należy brać pod uwagę, aby określić potęgę państwa. Generalnie dostrzega się tendencje do budowania syntetycznych i zarazem dynamicznych kryteriów, a odchodzi się od tworzenia kryteriów szczegółowych¹⁴.

W interesujący sposób podszedł do kwestii potęgi F. Hartmann, który wyróżnił sześć kryteriów użytych w formie pytań:

- 1) jak wielu ludzi zamieszkuje to państwo, czy ich liczba wzrasta czy maleje i jaka jest struktura ludności (czynnik demograficzny);
- 2) gdzie ci ludzie żyją, jaki jest klimat i położenie geograficzne, a także rozmiary ich terytorium (czynnik geograficzny);
- 3) jakie są ich zasoby surowcowe, jakie występują braki, jak kształtuje się aktualny i przewidywany wzrost gospodarczy (czynnik ekonomiczny);
- 4) jakie jest doświadczenie ludzi jako narodu i państwa, jaki jest stosunek życia, jak spójne jest ich społeczeństwo (czynnik historyczno-socjologiczny);

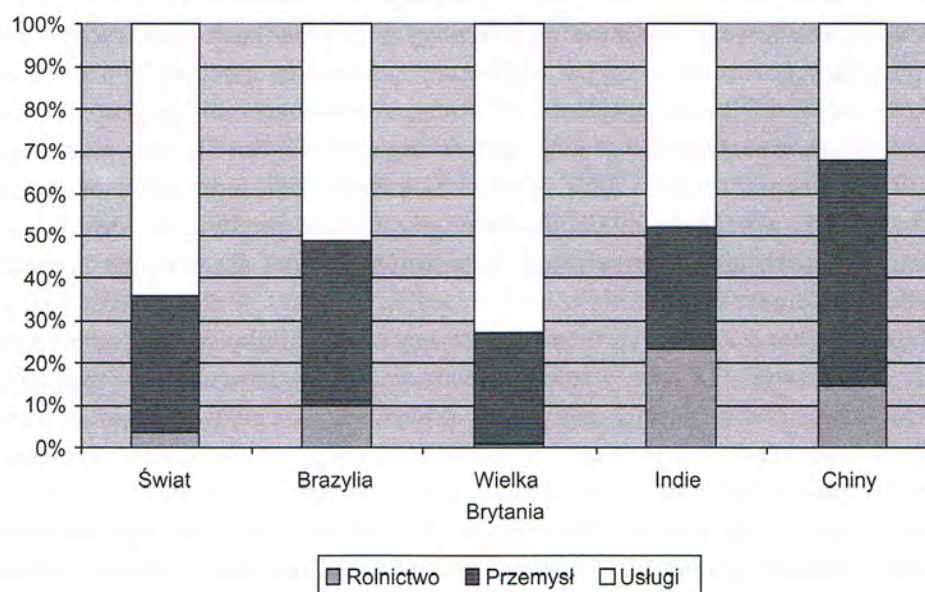
---

¹² Deklaracja Narodów Zjednoczonych w sprawie zasad prawa międzynarodowego, dotyczących przyjaznych stosunków i współpracy między narodami, stwierdza, iż suwerenna równość oznacza: 1) państwa są równe pod względem prawnym; 2) każde państwo korzysta z praw związanych z pełnią suwerenności; 3) każde państwo ma obowiązek poszanowania osobowości innych; 4) integralność terytorialna i niepodległość państwa są nienaruszalne; 5) każde państwo ma prawo swobodnie wybrać i rozwijać system polityczny, społeczny i kulturalny; 6) każde państwo ma obowiązek w pełni stosować się w dobrej wierze do swych międzynarodowych zobowiązań oraz współżyć w pokoju z innymi krajami. Por. S t e f a n o w i c z, dz. cyt., s. 72.

¹³ G. S c h w a r z e n b e r g e r, *Power Politics: A Study of World Society*, London 1964, s. 14.

¹⁴ W 1929 r. Niemiec R. Steinmetz w swojej pracy *Soziologie des Krieges* wymienił osiem kryteriów potęgi, do których zaliczył: 1) liczbę ludności, 2) wielkość terytorium, 3) stopień zamożności, 4) instytucje polityczne, 5) jakość przywództwa, 6) jedność i zwartość narodu, 7) stosunek i przyjaźń dla zagranicy, 8) jakość dyplomacji. G. Fischer podzielił poszczególne kryteria na trzy kategorie: 1) czynniki polityczne, 2) czynniki psychologiczne, 3) czynniki gospodarcze, technologiczne i finansowe. Bodajże najwięcej kryteriów, bo aż 20, wskazali amerykańscy badacze M. Ball oraz H. Killough. Por. S t e f a n o w i c z, dz. cyt., s. 94-95.

Rysunek 1. Struktura tworzenia PKB w wybranych krajach na tle świata w 2004 r.

Źródło 1. Opracowanie własne na podstawie *CIA World Factbook 2004, CIA 2004*.

Pod względem wypracowanego produktu krajowego brutto bezkonkurencyjne pozostają Stany Zjednoczone Ameryki (10 990 mld USD), Chiny oraz Japonia. Jednak Brazylia, mimo iż odnotowała ośmiokrotnie niższe PKB, to mieści się w pierwszej dziesiątce państw o najwyższym PKB i oczywiście deklasuje pozostałe kraje południowoamerykańskie (Argentyna – 436 mld USD, Wenezuela – 118 mld USD). Pozycja ta słabnie, gdy wypracowany PKB podzieli się przez liczbę mieszkańców. Wówczas wśród analizowanych 13 państw Brazylia znajduje się na 9. pozycji, za Argentyną i Chile. Najniższe PKB *per capita* odnotowały w analizowanej grupie Indie – jedynie 2900 USD (średnia dla świata to 8200 USD).

Struktura tworzenia PKB Brazylii zmierza do światowego poziomu gospodarek usługowych (rys. 1). Wyraźnie jednak widać różnicę gospodarki indyjskiej w porównaniu z nowoczesnymi gospodarkami: amerykańską, brytyjską, japońską i niemiecką.

W literaturze zwraca się uwagę, iż wielkość PKB, jej potencjał, wpływa na możliwość skutecznego działania na arenie międzynarodowej, uzyskiwanie

5) jaki jest ustrój (forma rządów) ich państwa, stosunek do władzy i skuteczność jej funkcjonowania (czynnik polityczny);

6) jakie są ich siły zbrojne, jaki stosunek między ludnością w wieku poborowym i rozmiarami tych sił, jak są wyszkolone i uzbrojone (czynnik militarny)¹⁵.

Zdefiniowanie pojęć „państwo”, „suwerenność” i „potęga” jest konieczne do określenia, czym jest mocarstwo i mocarstwowość.

Poprzez mocarstwowość rozumie się stopień możliwości uczestnictwa i oddziaływania na środowisko międzynarodowe. Możliwość ta stwarzana jest przez państwo, jednak bardzo ważnym czynnikiem jest przyzwolenie, akceptacja środowiska międzynarodowego na odgrywanie roli mocarstwa¹⁶.

Według klasycznej definicji mocarstwo to państwo, które potęgą oraz zasięgiem i siłą wpływów przewyższa w wyraźnym stopniu inne państwa, przy czym wszystkie lub prawie wszystkie składniki siły państwa muszą występować na skalę istotnie większą niż przeciętna, właściwa danemu okresowi historycznemu¹⁷.

Powyższa definicja nie uwzględnia jednak specyfiki współczesnych czasów, w których obserwujemy postępujące procesy ograniczające suwerenność państw, czyli ich współzależność oraz pojawienie się licznych organizmów międzynarodowych, które w pewnym sensie funkcjonują na arenie międzynarodowej jak państwa. Coraz większego znaczenia w określeniu, czy mamy do czynienia z mocarstwem, nabiera zatem aktywność międzynarodowa państwa¹⁸.

Istnieją także państwa o pokaźnym potencjale, kwalifikującym je do rangi mocarstwa, które jednak w takiej roli nie występują i nie działają na arenie międzynarodowej w sposób właściwy mocarstwom¹⁹. Dlatego coraz więcej zwolenników znajduje koncepcja zasięgu interesów, według której mocarstwa mają swoje interesy globalne lub makroregionalne i właśnie w zależności od zasięgu interesów, zasięgu możliwości oddziaływania na arenie międzynaro-

---

¹⁵ Tamże, s. 95.

¹⁶ I. W y c i c h o w s k a, *Ewolucja mocarstwowości w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Nowe role mocarstw*, pod red. B. Mrozka i S. Bielenia, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1996, s. 12.

¹⁷ S t e f a n o w i c z, dz. cyt., s. 112.

¹⁸ Tamże, s. 73; W y c i c h o w s k a, dz. cyt., s. 14.

¹⁹ Wśród takich państw wymienia się m.in. Brazylię i Indie.

dowej w celu realizowania swoich interesów rozróżnia się mocarstwa globalne, regionalne oraz mocarstwa sektorowe²⁰.

Jak zauważa M. Dobroczyński, trudno obecnie stwierdzić dominację jakiegokolwiek podmiotu, który mógłby samodzielnie wytyczać nowe ramy globalnego współdziałania ekonomicznego. Państwa jako takie wciąż kierują się przede wszystkim swoimi interesami, jednak coraz częściej interes ten określany jest w drodze kompromisu, uzgadnianego z innymi państwami oraz organizacjami międzynarodowymi²¹.

W literaturze Brazylia często jest określana jako mocarstwo regionalne. Zwraca się również uwagę na potencjał tkwiący w tym największym południowoamerykańskim kraju. W dalszej części artykułu zostanie dokonana próba przedstawienia Brazylii na tle państw uważanych za mocarstwa²² oraz wybranych państw Ameryki Południowej.

Analiza danych²³ dotyczących warunków geograficzno-ludnościowych wyraźnie wskazuje, że Brazylia zajmuje czwarte miejsce zarówno pod względem zajmowanej powierzchni (8.456 tys. km²), jak i liczby mieszkańców (184 mln; 78% ludności Ameryki Południowej). Brazylia jest ponaddziesięciokrotnie większa od porównywanych państw europejskich. Chiny, Indie, USA, Brazylia i Rosja zajmują łącznie prawie 32% powierzchni Ziemi i są zamieszkiwane przez 47% jej ludności, przy czym należy zwrócić uwagę, iż 20% z tego przypada na Chiny, a 17% na Indie.

Spółeczeństwo brazylijskie jest stosunkowo młode. Co prawda, ludność w przedziale 15-64 lata stanowi 68%, jest to procent niewiele wyższy niż średnia dla świata (65%), jednak szczegółowa analiza struktury wieku ukazuje, że dominującą grupą w społeczeństwie są ludzie bardzo młodzi, w wieku 15-34 lat. Stanowią oni aż 32% ludności.

Zarówno powierzchnia, jak i liczba ludności plasują Brazylię na pierwszym miejscu, jeśli analizować ją na tle państw Ameryki Południowej. Argen-

---

²⁰ Na arenie międzynarodowej istnieje pewna forma mocarstwowości prawnopolitycznej w postaci stałego członkostwa w Radzie Bezpieczeństwa ONZ z prawem weta. Stałymi członkami Komisji Bezpieczeństwa ONZ są: Rosja, Chiny, Wielka Brytania, Francja i Stany Zjednoczone. O stałe członkostwo ubiegają się Brazylia, Indie i Niemcy. Por. S t e f a n o w i c z, dz. cyt., s. 112; W y c i c h o w s k a, dz. cyt., s. 13.

²¹ D o b r o c z y Ń s k i, dz. cyt., s. 147.

²² W analizie uwzględniono państwa, które są stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa ONZ z prawem weta, oraz państwa, które obok Brazylii o tę funkcję się ubiegają.

²³ Szczegółowe zestawienie analizowanych państw znajduje się w tabelach 2 i 3.

tyna – drugi co do wielkości kraj południowoamerykański – jest ponad cztery razy mniejsza.

Kraje Ameryki Południowej charakteryzuje stosunkowo wysoki przyrost naturalny, który we wszystkich analizowanych przypadkach przekracza 1%. W Brazylii wynosi on aż 1,11%, najwięcej zaś w Wenezueli – 1,44%.

Różnica w wielkości przyrostu naturalnego jest ogromna w porównaniu z pozostałymi państwami. Średnia wartość tego wskaźnika dla stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ wynosi zaledwie 0,3%, przy czym w Rosji jest to 0,45%, a w USA 0,92%, podczas gdy średnia na świecie wynosi ok. 1,14%. Z bardzo niskim przyrostem naturalnym boryka się również Japonia (0,08%) i Niemcy (0,02%).

Wśród kryteriów potęgi zwraca się uwagę na dynamikę zmian ludnościowych w państwie. Pod tym względem państwa wysoko rozwinięte wypadają bardzo słabo. Na szczęście rządy tych krajów dostrzegają problem bardzo niskiego przyrostu naturalnego i jego implikacji na kondycję systemu finansów publicznych w przyszłości.

Jeśli chodzi o te kwestie, Brazylia ma komfortowe warunki ludnościowe – bardzo młode społeczeństwo i wysoki przyrost naturalny. Niestety, podobnie jak pozostałe państwa południowoamerykańskie, boryka się z problemem bardzo dużej liczby osób żyjących poniżej określonego przez ONZ czy Światową Organizacją Zdrowia minimalnego poziomu. Problem ten dotyka przede wszystkim właśnie dzieci i młodzieży, czyli w przypadku Brazylii prawie 30% społeczeństwa.

Wskaźniki ekonomiczne odgrywają niezmiernie istotną rolę w ocenie międzynarodowej rangi państwa²⁴. Jednym z najważniejszych wskaźników jest PKB oraz PKB *per capita*.

---

²⁴ L. K a s p r z y k, *Ekonomiczne aspekty mocarstwowości*, [w:] *Nowe role mocarstw*, s. 24.

uprzywilejowanych pozycji w handlu międzynarodowym oraz daje możliwość uzależnienia państw małych i słabych ekonomicznie²⁵.

Tab. 1. Główni eksporterzy i importerzy na świecie w 2003 r. (mld USD)

Eksport				Miej- sce	Import			
Kraj	Wartość (mld USD)	Udział w świe- cie (%)	Zmiana do 2002 (%)		Kraj	Wartość (mld USD)	Udział w świe- cie (%)	Zmiana do 2002 (%)
Niemcy	748,3	10,0	1	1	USA	1 303,1	16,8	9
USA	723,8	9,6	4	2	Niemcy	601,7	7,7	23
Japonia	471	6,3	13	3	Chiny	413,1	5,3	40
Chiny	437,9	5,8	34	4	Wielka Brytania	390,8	5,0	13
Francja	386,7	5,2	17	5	Francja	390,5	5,0	19
Wielka Brytania	304,6	4,1	9	6	Japonia	382,9	4,9	14
Rosja	134,4	1,8	25	19				
				23	Rosja	74,2	1,0	23
				24	Indie	70,7	0,9	25
Brazylia	73,1	1,0	21	25				
				30	Brazylia	50,7	0,7	2
Indie	56	0,7	14	31				
Argentyna	29,4	0,4	14	42				
Wenezuela	23,7	0,3	-3	44				
Chile	21,0	0,3	16	47	Chile	19,4	0,3	13
Peru	-	-	-	-	Argentyna	-	-	-
				-	Peru	-	-	-
				-	Wenezuela	-	-	-

Źródło: *WTO International Trade Statistics 2004*, WTO 2004, s. 19.

²⁵ Tamże.

W tabeli 1 przedstawiono klasyfikację przygotowaną przez WTO 50 największych importerów i eksporterów na świecie w 2003 r. Brazylia jest jedynym – obok Chile – państwem Ameryki Południowej, które znalazło się zarówno wśród importerów, jak i eksporterów. Łączny udział Brazylii w światowym handlu to ok. 2% – nie jest to wartość istotna, jeżeli wziąć pod uwagę, iż sześć największych gospodarek (Niemcy, USA, Japonia, Chiny, Francja i Wielka Brytania) realizuje łącznie prawie 86% światowego handlu. Wśród głównych partnerów handlowych Brazylii znajdujemy praktycznie wszystkie z nich.

Potęga gospodarcza, odgrywanie roli mocarstwa to również utrzymywanie sił zbrojnych na odpowiednim poziomie. Analiza wydatków rządowych na te cele ukazuje, iż ich skala jest wśród porównywanych państw podobna, jednak przewyższająca średni poziom na świecie. O ile w przypadku Japonii i Niemiec można sugerować, iż niewysokie – w porównaniu z innymi państwami – wydatki na wojsko wynikają z dobrego stanu ich sił zbrojnych, o tyle w przypadku Argentyny, Peru i Wenezueli może to wynikać przede wszystkim z problemów gospodarczych, z którymi zmagają się te państwa od dłuższego już czasu.

Reasumując należy stwierdzić, iż na tle światowych gospodarczych potęg Brazylia wypada dość słabo. Przyczyn tego stanu rzeczy jest wiele. Do głównych trzeba zaliczyć kryzys zadłużeniowy i jego wieloletnie konsekwencje, które wciąż są poważnym balastem nie tylko dla Brazylii, ale i dla pozostałych państw Ameryki Łacińskiej.

Brazylia posiada potencjał, który o ile zostanie odpowiednio wykorzystany, stworzy w przyszłości możliwość uzyskana przez to państwo statusu mocarstwa globalnego. Jednak współcześnie Brazylia powinna utrzymywać swoją pozycję mocarstwa regionalnego. Większość analizowanych wskaźników społeczno-gospodarczych sytuuje ją na czele państw południowoamerykańskich. Dodatkowym atutem jest przemyślana polityka zagraniczna oraz postępowanie Brazylii na forum międzynarodowym, gdzie z sukcesem stara się być widoczna jako reprezentant interesów regionu.

Tab. 2. Wybrane wskaźniki ekonomiczno-społeczne wybranych państw (cz. I)

Lp.	Kraj	Powierzchnia lądu (km ²)	Ludność		Gęstość zaludnienia (os/km ²)	Struktura wieku (%)			Przyrost naturalny (%)	Długość życia (lata)			Ludność zdolna do służby wojskowej	
			Liczba	% ludności świata		0 – 14	15 – 64	65 i więcej		Ogółem	Kobiety	Mężczyźni	Liczba	% ludności ogółem
1.	Świat	148 000 000	6 379 157 361	100,00	43	28,23	64,54	7,23	1,14	64,05	65,70	62,48	b.d.	b.d.
2.	Chiny	9 326 410	1 298 847 624	20,36	139	22,27	70,26	7,47	0,57	71,96	73,72	70,40	379 524 688	29,22
3.	Francja	545 630	60 424 213	0,95	111	18,49	65,14	16,37	0,39	79,44	83,27	75,80	14 487 165	23,98
4.	Rosja	16 995 800	143 782 338	2,25	8	15,01	71,28	13,71	-0,45	66,39	73,27	59,91	39 127 169	27,21
5.	Stany Zjednoczone	9 161 923	293 027 571	4,59	32	20,76	66,87	12,37	0,92	77,43	80,36	74,63	73 597 731	25,12
6.	Wielka Brytania	241 590	60 270 708	0,94	249	18,01	66,25	15,74	0,29	78,27	80,83	75,84	14 943 016	24,79
7.	Indie	2 973 190	1 065 070 607	16,70	328	31,72	63,48	4,8	1,44	63,99	64,77	63,25	293 677 117	27,57
8.	Japonia	374 744	127 333 002	2,00	340	14,3	66,67	19,02	0,08	81,04	84,51	77,74	29 179 095	22,92
9.	Niemcy	349 223	82 424 609	1,29	236	14,65	67,03	18,31	0,02	78,54	81,68	75,56	20 468 842	24,83
10.	Argentyna	2 736 690	39 144 753	0,61	14	25,87	63,64	10,5	1,02	75,70	79,65	71,95	9 901 352	25,29
11.	Brazylia	8 456 510	184 101 109	2,89	22	26,55	67,63	5,82	1,11	71,41	75,57	67,45	52 100 042	28,30
12.	Chile	748 800	15 823 957	0,25	21	25,83	66,34	7,84	1,01	76,38	79,82	73,09	4 207 066	26,59
13.	Peru	1 280 000	27 544 305	0,43	22	32,08	62,82	5,10	1,39	69,22	71,03	67,48	7 374 187	26,77
14.	Wenezuela	882 050	25 017 387	0,39	28	30,45	64,52	5,02	1,44	74,06	77,32	71,02	6 886 775	27,53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie CIA World Factbook 2004, CIA 2004 oraz WTO International Trade Statistics 2004, WTO 2004.

Tab. 3. Wybrane wskaźniki ekonomiczno-społeczne wybranych państw (cz. II)

Lp.	Kraj	PKB (mld USD, PPP)	PKB per capita (USD, PPP)	Struktura PKB (%)			Stopa ubóstwa (%)	Siła robocza (tys)	Bezrobocie (%)	Eksport (mld USD, fob)	Import (mld USD, fob)	Wydatki na wojsko/zbrojenia (% PKB)
				Rolnictwo	Przemysł	Usługi						
1.	Świat	51 480	8 200	4,0	32,0	64,0	b.d.	b.d.	30,0	6 421	6 531	2,00
2.	Chiny	6 449	5 000	14,8	52,9	32,0	10,0	778 000	10,0	436	413	5,00
3.	Francja	1 661	27 600	2,7	24,4	72,9	6,5	27 390	9,7	387	391	2,60
4.	Rosja	1 282	8 900	5,2	35,1	59,8	25,0	71 680	8,5	134	74	b.d.
5.	Stany Zjednoczone	10 990	37 800	1,4	26,2	72,5	12,0	146 500	6,0	724	1 303	3,30
6.	Wielka Brytania	1 666	27 700	0,9	26,5	72,6	17,0	29 600	5,0	305	391	2,40
7.	Indie	3 033	2 900	23,6	28,4	48,0	25,0	427 000	9,5	56	71	2,40
8.	Japonia	3 582	28 200	1,3	25,4	73,3	b.d.	66 660	5,3	471	383	1,00
9.	Niemcy	2 271	27 600	1,0	31,0	68,0	b.d.	42 630	10,5	748	602	1,50
10.	Argentyna	436	11 200	11,1	34,8	54,1	51,7	14 920	17,3	30	13	1,30
11.	Brazylia	1 375	7 600	10,2	38,7	51,2	22,0	82 590	12,3	73	48	2,10
12.	Chile	154	9 900	6,4	38,6	55,1	20,6	6 000	8,5	21	17	4,00
13.	Peru	146	5 100	8,0	27,0	65,0	54,0	8 630	9,7	9	8	1,30
14.	Wenezuela	118	4 800	5,0	50,0	45,0	47,0	11 380	18,0	24	11	1,30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie CIA World Factbook 2004, CIA 2004 oraz WTO International Trade Statistics 2004, WTO 2004.

LITERATURA

- CIA World Factbook, CIA 2004, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/>
- D o b r o c z y ń s k i M., Międzynarodowa polityka gospodarcza, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000.
- G w i a z d a A., Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000.
- Nowe role mocarstw, pod red. B. Mrozka i S. Bielenia, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1996.
- S c h w a r z e n b e r g e r G., Power Politics, London 1964.
- S t e f a n o w i c z J., Anatomia polityki międzynarodowej, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001.
- World Economic Situation and Prospects 2004, UN 2004.
- WTO International Trade Statistics 2004, WTO 2004.

BRAZIL AS AN EXAMPLE OF REGIONAL EMPIRE

S u m m a r y

The globalisation and regionalisation processes, that take place in modern world have not, however, eradicated the division of the world into numerous influence zones of the main regional economies, that is, regional power. Brazil – the Latin America's biggest country – is an example of such a power.

The purpose of this article aims to present Brazil as the, above mentioned, regional power, by means of the fundamental socio-economical factors (such as GDP, population figure or the military potential), against a background of other countries seen as empires (for example the USA, China, Russia).

In the first part of the article there has been presented the evolution of the thought concerning the notions such as 'country', 'sovereignty', 'power' and 'empire'. In the second part, there has been made a comparative analysis of Brazil with regard to selected countries perceived as empires or claiming to be one of them.

Słowa kluczowe : Brazylia, mocarstwo regionalne, Ameryka Łacińska, potęga, suwerenność.

Key words: Brazil, regional empire, regional power, Latin America, power, sovereignty.